

UNDIRBÚNINGUR RÝNIFUNDA

2. FRJÁLS FÖR VINNUAFLS

Yfirlit yfir sjónarmið sem taka þarf tillit til vegna sérstöðu Íslands

Samningahópur um EES kafla (II) hefur unnið greinargerð um helstu atriði sem hafa þarf í huga varðandi 2. kafla um frjálsa för vinnuafls. Kaflinn fellur undir samninginn um Evrópska efnahagssvæðið og flestar gerðir Evrópusambandsins á sviðinu eru þegar innleiddar.

Samningahópurinn leggur til að eftirfarandi atriðum verði haldið til haga á rýnifundum með framkvæmdastjórn Evrópusambandsins:

EES-undanþágur, aðlaganir og sérlausnir sem forsendur eru til að halda komi til aðildar

Í aðildarviðræðum er mikilvægt að halda þeirri aðlögun við almannatryggingareglugerðirnar sem samist hefur um á grundvelli EES-samningsins. Í viðaukum við reglugerðirnar eru m.a. sérákvæði um beitingu löggjafar aðildarríkjanna, undanþágur frá greiðslum tiltekinna bóta úr landi eða tvöföldum reiknireglum, heimilað að beita reglum um skörun bóta, tilgreind þau ákvæði tvíhliða samninga sem gilda mega áfram og fleira. Drög að nýjum aðlögunartexta fyrir Ísland liggja fyrir og byggja á núgildandi aðlögunartexta í VI. viðauka við EES samninginn, en með nauðsynlegum breytingum vegna nýju reglugerðanna. Yfirlit yfir aðlögunartextana er að finna í viðauka við greinargerðina. Þar er m.a. aðlögunartexti í tengslum við rýmkun persónulega gildissviðsins sem felur í sér undanþágu fyrir Ísland á sviði lífeyristrygginga almannatrygginga frá beitingu samlagningarreglu vegna áunninna trygginga- eða búsetutímabila erlendis þegar um er að ræða einstaklinga sem hafa ekki verið á vinnumarkaði. Tekið skal fram að aðlögunartexta ríkjanna við reglugerðirnar er breytt reglulega, yfirleitt í tengslum við árlegar breytingar á reglugerðinni eða vegna breytinga á innlendra löggjöf og fjallað um óskir ríkjanna þar að lútandi í framkvæmdaráðinu um samhæfingu almannatryggingakerfa.

Aðrar aðlaganir og sérlausnir sem semja þarf um.

Á ekki við.

Annað sem rétt er að vekja athygli á.

Á ekki við.

Greinargerð þessi inniheldur yfirferð á regluverki ESB á viðkomandi sviði og samanburð við íslenska löggjöf. Hún tiltekur atriði sem talið er rétt að halda til haga fyrir komandi samningaviðræður. Skjalið inniheldur ekki samningsafstöðu Íslands sem mótuð verður á síðari stigum.

Greinargerð til aðalsamninganefndar um yfirferð rýniblaða í samningahópum

2. Kafli - Frjáls för vinnuafls Sjá einnig kafla 19 Félagsmálastefna janúar 2010

Samantekt

Kaflinn fjallar um rétt borgara aðildarríkis ESB (og EES) til að vinna í öðru aðildarríki og til atvinnuleitar. Launþegar frá öðru ríki á innri markaðinum eiga að njóta sömu kjara og réttinda og borgarar viðkomandi aðildarríkis hvað varðar vinnuskilyrði, félagsleg réttindi og skattalega meðferð. Hér eru einnig reglur um samhæfingu félagslegra trygginga tryggðra einstaklinga og fjölskyldna þeirra sem flytjast á milli aðildarríkjanna, svo og ákvæði um vinnumarkaðsreglur. Kaflinn skiptist í tvo meginþætti, þ.e. um *frjálsa för vinnuafls* og um *almannatryggingar*, og er hann hluti af EES samningnum. Ísland hefur því innleitt eldri löggjöf á þessu sviði og vinnur að innleiðingu á nýjum reglum um almannatryggingar á grundvelli EES samningsins.

Frjáls för vinnuafls

Reglurnar er gilda um frjálsa för launafólks hafa verið innleiddar í íslenskan rétt á grundvelli samningsins um Evrópska efnahagsvæðið. Jafnframt hafa íslensk stjórnvöld tekið þátt í þeirri samvinnu sem á sér stað á sviði opinberrar vinnumiðlunar (EURES).

Almannatryggingar

Tilskipun um verndun viðbótarlífeyrissréttinda, svo og reglugerðirnar um samhæfingu almannatryggingakerfa hafa verið innleiddar á grundvelli EES-samningsins. Þær eru þýðingarmiklar fyrir frjálsa för fólks. Við almannatryggingareglugerðirnar eru margir viðaukar með aðlögun ríkjanna. Ísland er bæði með aðlögunartexta við sjálfar reglugerðirnar og við viðaukana með þeim, en aðallega er um að ræða tæknilega aðlögun. Þá taka íslensk stjórnvöld þátt í ýmsu samstarfi og nefndum á þessu sviði, m.a. framkvæmdaráðinu um samhæfingu almannatryggingakerfa. Almennatryggingareglugerðirnar taka til löggjafar á sviði félagslegs öryggis, s.s. lífeyristrygginga, þ.m.t. skyldutrygginga hjá lífeyrissjóðum, sjúkratrygginga, fæðingarorlofstrygginga, atvinnuleysistrygginga og barnabóta. Efnislega hafa þær því tekið til málaflokka þriggja ráðuneyta hér á landi en tveggja ráðuneyta frá 01.01.2011 með tilkomu velferðarráðuneytis.

Nýjar reglugerðir hafa tekið gildi innan ESB sem m.a. fela í sér rýmkun persónulegs gildissviðs. Innleiðing þeirra í EES-samninginn er í undirbúningi og voru drög að ákvörðun sameiginlegu EES-nefndarinnar ásamt aðlögunartexta afhent framkvæmdastjórn ESB í maí 2010 og verið til meðferðar innan ESB síðan. Hér verður eingöngu fjallað um nýju reglugerðirnar þar sem eldri reglugerðir eru þegar fallnar úr gildi innan ESB. Reglugerð um útvíkkun gildissviðs almannatryggingareglugerðanna til ríkisborgara ríkja utan ESB hefur ekki verið innleidd þar sem hún telst vera utan gildissviðs EES-samningsins.

Greinargerð þessi inniheldur yfirferð á regluverki ESB á viðkomandi sviði og samanburð við íslenska löggjöf. Hún tiltekur atriði sem talið er rétt að halda til haga fyrir komandi samningaviðræður. Skjalið inniheldur ekki samningsafstöðu Íslands sem mótuð verður á síðari stigum.

Efni kafla

Löggjöf ESB sem heyrir undir kafla 2 í samningaviðræðunum við ESB eru í 5. kafla lagaskrár ESB, þ.e. 05.10, frjáls för vinnuafls, og 05.20.40, almannatryggingar.

Frjáls för vinnuafls

Í flokki 05.10, frjáls för vinnuafls, eru 17 gerðir.

Mikilvægustu gerðir

Þær gerðir er fjalla um frjálsa för launafólks og sjálfstætt starfandi einstaklinga hafa þegar verið innleiddar í íslensk lög á grundvelli samningsins um Evrópska efnahagssvæðið.

- Reglugerð nr. 1612/68/EBE, frelsi launþega til flutninga innan Evrópusambandsins, með síðari breytingum.
- Tilskipun nr. 2004/38/EB, um rétt ríkisborgara ríkja Evrópusambandsins og fjölskyldna þeirra til frjálsrar farar og dvalar innan svæðisins.

Almannatryggingar

Í flokki 05.20.40, almannatryggingar, eru um 135 gerðir. Auk inngangskafla eru tveir undirkaflar.

Í inngangi og kafla 05.20.40.10, Grundvallarreglur almannatrygginga, eru 19 gerðir, þar af eru tvær tilskiparnir og tvær reglugerðir sem hafa verið innleiddar í EES-samninginn. Að öðru leyti eru í kaflanum ýmis tilmæli og ályktanir sem ekki er talið nauðsynlegt að innleiða sérstaklega, s.s. um lista yfir atvinnusjúkdóma, grundvallaratriði í félagsmálastefnu, sveigjanleg starfslok, nýtingu á tækifærum upplýsingasamfélagsins, samstarf stjórnvalda í baráttu gegn bótasvikum og um félagslegt öryggi fyrir sjálfboðaliða í þróunarhjálp. Í kafla 05.20.40.20, Beiting gagnvart farandvinnuafl, eru nú 116 gerðir sem flestar hafa þegar verið innleiddar í EES-samninginn (viðauki VI) eða eru í innleiðingarferli. Fjórar reglugerðir, 22 ákvarðanir og 3 tilmæli hafa ekki verið innleidd í EES-samninginn.

Mikilvægustu gerðir

- Reglugerð (EBE) nr. 1408/71 um beitingu almannatryggingareglna gagnvart launþegum, sjálfstætt starfandi einstaklingum og aðstandendum þeirra sem flytjast á milli aðildarríkja með síðari breytingum. *Innleitt. Fallið úr gildi innan ESB.*
- Reglugerð (EBE) nr. 574/72 með síðari breytingum sem kveður á um framkvæmd rg. (EBE) 1408/71. *Innleitt. Fallið úr gildi innan ESB.*
- Tilskipun ráðsins 98/49/EB um verndun viðbótarlífeyrissréttinda launþega og sjálfstætt starfandi einstaklinga sem flytjast á milli aðildarríkja. *Innleitt.*
- Reglugerð Evrópuþingsins og Ráðsins (EB) nr. 883/2004 um samhæfingu almannatryggingakerfa. *Ekki innleitt, en unnið er að innleiðingu á grundvelli EES.*
- Reglugerð Evrópuþingsins og Ráðsins (EB) nr. 988/2009 um breytingu á reglugerð (EB) nr. 883/2004 um samhæfingu almannatryggingakerfa og um að ákveða efni viðaukanna við hana. *Ekki innleitt, en unnið er að innleiðingu á grundvelli EES.*
- Reglugerð Evrópuþingsins og Ráðsins (EB) nr. 987/2009 sem kveður á um framkvæmd reglugerðar (EB) nr. 883/2004 um samhæfingu almannatryggingakerfa. *Ekki innleitt.*

Greinargerð þessi inniheldur yfirferð á regluverki ESB á viðkomandi sviði og samanburð við íslenska löggjöf. Hún tiltekur atriði sem talið er rétt að halda til haga fyrir komandi samningaviðræður. Skjalið inniheldur ekki samningsafstöðu Íslands sem mótuð verður á síðari stigum.

- Ákvarðanir og tilmæli framkvæmdaráðsins um samhæfingu almannatryggingakerfa varðandi túlkun og framkvæmd ofangreindra reglugerða. *Ekki innleitt, en unnið er að innleiðingu á grundvelli EES*
- Council Regulation (EC) No 859/2003 of 14 May 2003 extending the provision of Regulation (EEC) No 1408/71 and Regulation (EEC) No 574/72 to nationals of third countries who are not already covered by those provisions solely on the ground of their nationality. *Ekki innleitt. Fellur utan gildissviðs EES samningsins. Nú ný reglugerð, Regulation (EU) No 1231/2010 of the European parliament and of the Council, extending Regulation (EC) No 883/2004 and Regulation (EC) No 987/2009 to nationals of third countries who are not already covered by these Regulations solely on the ground of their nationality.*

Áhrif kafla

Frjáls för vinnuafls

Aðild Íslands mun ekki hafa áhrif á frjálsa för launafólks innan svæðisins þar sem Ísland hefur tekið upp þær reglur er gilda um frjálsa för launafólks á grundvelli samningsins um Evrópska efnahagssvæðið.

Í 112. – 114. gr. EES-samningsins eru tilgreindar almennar öryggisráðstafanir sem unnt er að grípa til komi upp alvarlegir efnahagslegir, þjóðfélagslegir eða umhverfislegir erfiðleikar í sérstökum atvinnugreinum eða á sérstökum svæðum sem líklegt er að verði viðvarandi. Með EES-samningnum fylgir jafnframt sérstök yfirlýsing Íslands um beitingu öryggisákvæðisins í ljósi þess hve atvinnulífið er einhæft og landið strjálbýlt. Yfirlýsingin leggur áherslu á sérstöðu Íslands að þessu leyti. Frá gildistöku EES samningsins hefur það aldrei komið til álita að Ísland beiti öryggisráðstöfunum vegna frjálsrar farar vinnuafls.

Í Lissabonsáttmálanum er ekki að finna sambærileg almenn öryggisákvæði, en gert er ráð fyrir að aðildarríkin leysi sameiginlega vandamál sem upp koma í samstarfinu. Í því sambandi er hægt að grípa til ýmissa stuðningsaðgerða. Fjallað er um frjálsa för vinnuafls í 45. gr. sáttmálans. Í 3. mgr. er orðalag sem hefur sambærilegt markmið og ofangreindar öryggisráðstafanir EES-samningsins.

Almannatryggingar

Reglugerðir um samhæfingu almannatryggingakerfa eru hluti EES-samningsins, sbr. 29. gr. samningsins og viðauka VI og beitir Ísland þeim nú þegar. Við reglugerðirnar eru margir viðaukar með aðlögun ríkjanna og er Ísland bæði með aðlögunartexta við sjálfar reglugerðirnar og við viðaukana með þeim. Aðallega er um að ræða tæknilega aðlögun, s.s. um undanþágu frá tvöföldum útreikningi, meðferð framtíðartímabíla, lögbærar stofnanir og stjórnvöld ofl., sjá nánar viðauka VI sem er uppfærður reglulega á vefsíðu EFTA, <http://efta.int/legal-texts/EEA/annexes-to-the-agreement.aspx>. Ekki verður fjallað sérstaklega um þessa aðlögunartexta þar sem nýtt regluverk hefur leyst það eldra af hólmi innan ESB sbr. umfjöllun hér að neðan.

Í álit framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins á aðildarumsókn Íslands frá febrúar 2010 er lögð áhersla á eftirtalin þrjú atriði:

Greinargerð þessi inniheldur yfirferð á regluverki ESB á viðkomandi sviði og samanburð við íslenska löggjöf. Hún tiltekur atriði sem talið er rétt að halda til haga fyrir komandi samningaviðræður. Skjalið inniheldur ekki samningsafstöðu Íslands sem mótuð verður á síðari stigum.

1. Nýtt regluverk ESB

Þetta eru áður nefndar reglugerðir Evrópuþingsins og Ráðsins (EB) nr. 883/2004, nr. 988/2009 um breytingu á henni og nr. 987/2009 um framkvæmdina auk ákvarðana og tilmæla framkvæmdaráðsins um túlkun og framkvæmd þeirra. Gerðirnar hafa þegar tekið gildi innan ESB en eldri gerðir um sama efni eru enn hluti EES-samningsins, sbr. viðauka VI og gilda áfram milli Íslands og annarra EES/ESB ríkja þar til viðauka VI hefur verið breytt og nýju gerðirnar teknar upp í samninginn.

Nýju gerðirnar fela í sér nokkrar breytingar frá núgildandi reglum. Helsta breytingin er rýmkun á persónulegu gildissviði, því nýju gerðirnar taka einnig til einstaklinga sem eru tryggðir í aðildarríki en sem hafa ekki verið á vinnumarkaði. Núgildandi reglur taka hins vegar aðallega til fólks á vinnumarkaði, auk fjölskyldumeðlima og lífeyrisþega. Reglan um samlagningu áunninna trygginga- starfs- eða búsetutímabíla er styrkt, svo og útflutningsreglan, að því leyti að allar peningabætur skal greiða milli landanna, nema í undantekningartilvikum. Sérstök jafnræðisregla er sett um bætur, tekjur, staðreyndir og atburð og nákvæmari skilgreining er á sérstökum iðgjaldafrjálsum bótum. Þá eru réttindi tryggðra einstaklinga aukin með ýmsum efnislegum breytingum

Efnislega taka nýju gerðirnar til löggjafar um eftirtalið: Sjúkrabætur, bætur til mæðra vegna meðgöngu og fæðingar og jafngildar bætur til feðra (nýmæli), örorkubætur, bætur vegna elli, bætur til eftirlifenda, bætur vegna vinnuslysa og atvinnusjúkdóma, styrki vegna andláts, atvinnuleysisbætur, bætur sem eru veittar áður en eftirlaunaaldri er náð (nýmæli) og fjölskyldubætur. Þær gilda um almannatryggingakerfi, almenn og sértæk, hvort sem þau fela í sér iðgjaldaskyldu eða ekki og um kerfi sem varða skuldbindingar vinnuveitanda eða skipseiganda, sé ekki kveðið á um annað í viðauka. Þær gilda einnig um sérstakar iðgjaldsfrjálsar bætur í peningum sem eru greiddar skv. löggjöf sem hefur einkenni bæði almannatryggingalöggjafar og félagslegrar aðstoðar. Þær gilda ekki um félagslega aðstoð og læknishjálp eða bótakerfi fyrir fórnarlömb stríða eða afleiðingar þeirra.

Málaflokkar sem nýju gerðirnar og núgildandi gerðir taka til hafa því heyrt undir þrjú ráðuneyti hér á landi en tvö ráðuneyti frá 01.01.2011 með stofnun velferðarráðuneytis. Hvert ráðuneyti um sig annast aðlögun og innleiðingu vegna sinna málaflokka.

Drög að nýjum aðlögunartexta fyrir Ísland liggja fyrir og byggja á núgildandi aðlögunartexta í VI. viðauka við EES samninginn, en með nauðsynlegum breytingum vegna nýju reglugerðanna. Farið hefur verið yfir textann á fundum með framkvæmdastjórninni sem hefur fallist á hann fyrir sitt leyti, m.a. aðlögunartexta í tengslum við rýmkun persónulega gildissviðsins sem felur í sér undanþágu fyrir Ísland á sviði lífeyristrygginga almannatrygginga frá beitingu samlagningarreglu vegna áunninna trygginga- eða búsetutímabíla erlendis þegar um er að ræða einstaklinga sem hafa ekki verið á vinnumarkaði. Þá hafa drögin verið kynnt framkvæmdaráði ESB um samhæfingu almannatryggingakerfa sem gerði ekki athugasemdir. Tekið skal fram að aðlögunartexta ríkjanna við reglugerðirnar er breytt reglulega, yfirleitt í tengslum við árlegar breytingar á reglugerðinni eða vegna breytinga á innlendra löggjöf og fjallað um óskir ríkjanna þar að lútandi í framkvæmdaráðinu um samhæfingu almannatryggingakerfa.

Greinargerð þessi inniheldur yfirferð á regluverki ESB á viðkomandi sviði og samanburð við íslenska löggjöf. Hún tiltekur atriði sem talið er rétt að halda til haga fyrir komandi samningaviðræður. Skjalið inniheldur ekki samningsafstöðu Íslands sem mótuð verður á síðari stigum.

Drög að ákvörðun sameiginlegu EES-nefndarinnar um nýjan VI. viðauka við EES-samninginn og upptöku nýja regluverksins, aðlögunartexta og skýringum voru afhent framkvæmdastjórn ESB í maí 2010 og hafa verið til umræðu og meðferðar innan ESB frá þeim tíma en þar sem umfjöllun þar er ekki lokið hefur málið ekki verið tekið fyrir í sameiginlegu EES-nefndinni.

Í aðildarviðræðum er mikilvægt að halda þeirri aðlögun við almannatryggingareglugerðirnar sem samist hefur um á grundvelli EES-samningsins. Í viðaukum við reglugerðirnar eru m.a. sérákvæði um beitingu löggjafar aðildarríkjanna, undanþágur frá greiðslum tiltekinna bóta úr landi eða tvöföldum reiknireglum, heimilað að beita reglum um skörun bóta, tilgreind þau ákvæði tvíhliða samninga sem gilda mega áfram og fleira. Yfirlit yfir helstu aðlögunartexta, sbr. fyrirliggjandi drög að ákvörðun sameiginlegu EES-nefndarinnar, er í viðauka við greinargerðina.

2. Undirbúningur rafrænna upplýsingaskipta.

Skv. rg. (EB) nr. 987/2009 sem kveður á um framkvæmd áðurnefndrar rg. (EB) nr. 883/2004 eiga upplýsingaskipti milli stofnana vegna framkvæmdarinnar að mestu að vera rafræn frá maí 2012. Frá sama tíma á að hætta að mestu leyti notkun og sendingu pappírseyðublaða, umsókna, vottorða osfrv. milli landanna. Stýrihópi framkvæmdaraðila (TR, VMST, RSK, lífeyrissjóðir) hefur verið falið að undirbúa málið og hrinda rafrænu upplýsingaskiptunum í framkvæmd þegar þar að kemur. Hvert land ber kostnað við undirbúning og framkvæmd innanlands en Evrópusambandið kostar miðlæga hlutann.

3. Rýmkun reglna um samhæfingu almannatryggingakerfa til ríkisborgara þriðju landa.

Reglugerð (EB) nr. 859/2003 (nú reglugerð nr. 1231/2010) veitir ríkisborgurum þriðju landa sem hafa öðlast aðgang að almannatryggingakerfi eins aðildarríkis ESB, aðgang að almannatryggingakerfum annarra ESB ríkja með sama hætti og ríkisborgarar ESB ríki hafa, þegar farið er á milli ríkja innan svæðisins.

EES samningurinn tekur ekki til réttindi þriðju landa og var því þessi reglugerð ekki tekin inn í EES samninginn og hafa ríkisborgarar þriðju landa því ekki sama rétt og ríkisborgarar ESB ríkja á Íslandi.

Með samstarfi Norðurlanda veitir Ísland ríkisborgurum þriðju landa sem öðlast hafa rétt til aðgangs að almannatryggingakerfi í einu Norðurlandanna, sambærilegan rétt og Reglugerð 859/2003 (rg. nr. 1231/2010) veitir þeim innan ESB. Þannig að eins og staðan er í dag, þá hafa ríkisborgarar þriðju landa sem starfa á Norðurlöndum meiri réttindi flytji þeir til Íslands, en ríkisborgarar þriðju landa sem starfa í öðrum ESB ríkjum. Við aðild yrði Ísland að breyta þessu þannig að allir ríkisborgarar þriðju landa sem starfa í ESB ríkjum hefðu þennan rétt, óháð því hvort það væri eitt af Norðurlöndunum eða ekki.

Danir, Bretar og Írar hafa sérstaka undanþágu frá þátttöku í samstarfi Evrópuríkja á sviði dóms og innanríkismála og geta valið hvaða mál sem falla þar undir þeir taka upp í eigin löggjöf. Þessi undanþága gerir m.a. Bretum og Írum kleift að standa utan Shengen samstarfsins. Á grundvelli undanþágunnar gildir reglugerð 859/2003 ekki í Danmörku, en Bretar og Írar ákváðu að taka hana upp.

Greinargerð þessi inniheldur yfirferð á regluverki ESB á viðkomandi sviði og samanburð við íslenska löggjöf. Hún tiltekur atriði sem talið er rétt að halda til haga fyrir komandi samningaviðræður. Skjalið inniheldur ekki samningsafstöðu Íslands sem mótuð verður á síðari stigum.

Ný reglugerð (EB) nr. 1231/2010, sem var birt þ. 29.12.2010, veitir ríkisborgurum þriðju landa þau réttindi sem kveðið er á um í nýju reglugerðinni um samhæfingu almannatryggingakerfa, sbr. fyrr í þessari greinargerð og fellir úr gildi reglugerð 859/2003. Bretar taka ekki þátt í samþykkt nýju reglugerðarinnar og skipa sér í flokk með Dönum hvað varðar réttindi ríkisborgara þriðju landa (skv. nýju samhæfingarreglugerðinni), en Írar samþykkja hana, þrátt fyrir að þeir hafi heimild til að gera það ekki.

Í íslenskum lögum um ýmsa þætti félagslegs öryggis, s.s. lögum um almannatryggingar (lífeyristryggingar), sjúkratryggingar, atvinnuleysistryggingar, fæðingar- og foreldraorlof, greiðslur til foreldra langveikra barna o.s.frv. er íslenskur ríkisborgararéttur ekki skilyrði bótaréttar. Þ.a.l. þarf ekki lagabreytingu hvað það atriði varðar vegna hugsanlegrar innleiðingar rg. (EB) nr. 859/2003 eða reglugerðar nr. 1231/2010, sem leysir hana af hólmi. Skv. almannatryggingalögunum verður hins vegar milliríkjasamningur að vera í gildi sem tekur til tilviksins svo heimilt sé að greiða bætur úr landi, auk annarra réttinda sem kveðið er á um í milliríkjasamningum.

Útvíkkun samhæfingarreglnanna til ríkisborgara þriðju landa (ríkja utan EES) hefur hins vegar í för með sér aukin réttindi fyrir stærri hóp en nú er, bæði auðveldari aðgang að réttindum skv. innlendum lögum og rétt til að fá greiðslur þrátt fyrir búsetu í öðru EES-ríki.

EES og Schengen (ef við á)

Á ekki við.

Alþjóðasamningar sem eiga undir kaflann

Ýmsir samningar og sáttmálar um almannatryggingar og félagslegt öryggi er snerta Ísland og ESB ríkin, m.a:

Ísland

Félagsmálasáttmáli Evrópu

Mannréttindasáttmáli Evrópu

Alþjóðasamningar og samþykktir Evrópuráðsins

Bráðabirgðasamningur Evrópuríkja um félagslegt öryggi

Samþykkt Evrópuríkja um framfærslu- og læknishjálp

Alþjóðasamningur um efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi

Alþjóðasamningur um borgaraleg og stjórnmalaleg réttindi

Samþykktir Alþjóðavinnuumálastofnunarinnar (ILO)

Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks

EES-samningur, sbr. l. nr. 2/1993 með síðari breytingum, aðallega 28. og 29. gr. og viðaukar V og VI

Norðurlandasamningur um almannatryggingar, sbr. lög nr. 66/2004

Stofnsamningur Fríverslunarsamtaka Evrópu, Augl. 34/2002, aðallega 21. gr., viðauki K, 2. viðbætur

Tvíhliða samningar við Austurríki, Lúxemborg og Bretland

Greinargerð þessi inniheldur yfirferð á regluverki ESB á viðkomandi sviði og samanburð við íslenska löggjöf. Hún tiltekur atriði sem talið er rétt að halda til haga fyrir komandi samningaviðræður. Skjalið inniheldur ekki samningsafstöðu Íslands sem mótuð verður á síðari stigum.

ESB

EES-samningurinn.

Samningar ESB og Sviss. Einn hluti er um félagslegt öryggi og almannatryggingar.

Euromed (The Euro-Mediterranean Partnership). Mismunandi samningar eru við ríkin og sífellt fleiri svið bætast við. Sumir innihalda takmörkuð ákvæði um samhæfingu milli almannatryggingakerfa ríkjanna. Í júní 2010 var samþykkt afstaða ESB til tillagna sem eru til afgreiðslu innan stöðugleika og samstarfsráðs (Stabilisation and Association Council) með sex ríkjum varðandi ákvæði um þetta, t.d. um samlagning tímabila, jafnræði og greiðslur bóta úr landi, aðallega lífeyris.

ESB stofnanir og sjóðir sem eiga undir kaflann

Í reglugerð Evrópuþingsins og Ráðsins (EB) nr. 883/2004 um samhæfingu almannatryggingakerfa er kveðið á um framkvæmdaráð og ráðgjafarnefnd. Undir framkvæmdaráðinu starfa einnig tvær fastanefndir, þ.e. endurskoðunarnefndin og tækninefndin.

Framkvæmdaráðið um samhæfingu almannatryggingakerfa.

Framkvæmdaráðið er skipað fulltrúum ríkisstjórna aðildarríkjanna, auk sérfræðinga þeim til ráðgjafar eftir þörfum. Framkvæmdaráðið tekur ákvarðanir um framkvæmd og túlkun reglugerðanna. Þá skal það greiða fyrir samræmdri beitingu laga ESB, stuðla að og auka samvinnu milli aðildarríkjanna og stofnana þeirra í almannatryggingum, hvetja til notkunar nýrrar tækni til að greiða fyrir frjálsri för fólks og leggja tillögur fyrir framkvæmdastjórn ESB um samhæfingu almannatryggingakerfa í því skyni að bæta réttarreglurnar og færa þær til nútímahorfs með samningu síðari reglugerða eða öðru. Framkvæmdaráðið fjallar einnig um óskir ríkjanna um aðlögunartexta í viðauka reglugerðanna. Ísland hefur áheyrnarfulltrúa í framkvæmdaráðinu og vinnuhópum þess, þ.e. endurskoðunarnefndinni og tækninefndinni skv. VI. viðauka EES-samningsins. Við aðild myndi Ísland fá fulla aðild að þessu mikilvæga ráði.

Ráðgjafarnefnd um samhæfingu almannatryggingakerfa.

Ráðgjafarnefndina skipa einn fulltrúi ríkisstjórnar aðildarríkisins, einn fulltrúi stéttarfélaga, einn fulltrúi samtaka vinnuveitenda. Ráðið skipar aðal- og varamenn í ráðgjafarnefndina og fulltrúi framkvæmdastjórnar ESB fer með formennsku. Nefndin fjallar um almenn álitaeftni eða álitaeftni um meginreglur eða vandamál sem upp kunna að koma við framkvæmd ákvæðanna um samhæfingu almannatryggingakerfa, einkum er varða tiltekna hópa manna og semur álitserðir um þessi mál fyrir framkvæmdaráðið og tillögur um breytingar á áðurnefndum ákvæðum. Ekki er kveðið á um áheyrnarfulltrúa í þessari nefnd í VI. viðauka EES-samningsins.

Nefnd um félagslega vernd (Social Protection Committee).

Nefndin er vettvangur samstarfs og samskipta aðildarríkjanna og framkvæmdastjórnarinnar innan ramma opnu samræmingaraðferðarinnar um félagslega aðlögun, heilbrigðisþjónustu, langtímaumönnun og lífeyristryggingar. Nefndin gegnir mikilvægu hlutverki við undirbúning umræðna í Ráðinu um árlega skýrslu um félagslega vernd og félagslega aðlögun og undirbýr stefnuskýrslur aðildarríkjanna um félagslega vernd. Einnig vinnur nefndin aðrar skýrslur, álit og verkefni á sínu sviði. Tveir fulltrúar frá hverju aðildarríki eru í nefndinni ásamt fulltrúum framkvæmdastjórnarinnar. Undir nefndinni starfar vinnuhópur um hagræða sem ber ábyrgð á að þróa aðferðir til að mæla framvindu landanna að markmiðum sem samþykkt hafa verið og sem

Greinargerð þessi inniheldur yfirferð á regluverki ESB á viðkomandi sviði og samanburð við íslenska löggjöf. Hún tiltekur atriði sem talið er rétt að halda til haga fyrir komandi samningaviðræður. Skjalið inniheldur ekki samningsafstöðu Íslands sem mótuð verður á síðari stigum.

eru undirstaða opnu samræmingaraðferðarinnar. Vinnuhópurinn aðstoðar einnig ESB við öflun viðeigandi tölfræðiupplýsinga, sérstaklega með þróun EU-SILC og vinnur greiningarvinnu. Fulltrúar í hópnum eru sérfræðingar aðildarríkjanna á þessu sviði. Við aðild myndi Ísland fá fulltrúa í nefndinni um félagslega vernd og vinnuhópnum um hagvísu.

Félagsmálasjóður Evrópu (European Social Fund).

Vísað er til umfjöllunar um 19. kafla.

Sjónarmið sem mikilvægt er að hafa í huga þegar til viðræðna kemur.

Ísland hefur verið bundið af og beitt reglugerðum um samhæfingu almannatryggingakerfa frá 1994. Telja má að mikilvægi þessa málaflokks í Evrópusamstarfinu hafi aukist frá 1994 og að hann hafi nú meira pólitískt vægi.

Reglugerðirnar ásamt viðaukum sem nú eru í VI. viðauka EES-samningsins, sbr. 29. gr. hans, eru fallnar úr gildi innan ESB en í undirbúningi er að fella nýjar ESB reglugerðir inn í EES-samninginn. Telja má að mikilvægir hagsmunir í fyrirhuguðum aðildarviðræðum felist í að halda aðlögunum og undanþágum sbr. fyrirbyggjandi drög að ákvörðun sameiginlegu EES-nefndarinnar, en auk þess verður væntanlega farið fram á frekari aðlögunartexta síðar. Aðildarríki getur ávallt óskað aðlögunar telur það þess þörf og er fjallað um slík erindi í framkvæmdaráðinu um samhæfingu almannatryggingakerfa.

Annað (framτίðarþróun, dómafordæmi o.s.frv.)

Þróunin í þessum málaflokki hefur verið í átt til aukins jafnræðis og aukinna réttinda þeirra sem fara á milli ríkjanna í atvinnuskyni eða flytja milli ríkjanna. Persónulegt gildissvið samhæfingarreglugerðanna hefur verið rýmkað með nýju reglugerðunum þannig að fleiri einstaklingar falla undir ákvæðin en áður, og einnig taka reglugerðirnar til fleiri bótaflokka og greiðslna. Reglugerðirnar taka ekki til greiðslna félagslegrar aðstoðar en þær ná yfir greiðslur sem þykja hafa einkenni bæði félagslegrar aðstoðar og almannatrygginga en mörk félagslegrar aðstoðar og almannatrygginga eru óljós í skilningi reglugerðanna. Þá hefur tilhneiging hjá Evrópudómstólnum verið í þá átt að túlka það vítt hvaða greiðslur og aðstoð fellur undir reglurnar (sjá t.d. eftifarandi dóma: C299/05, C55/00, svo og E4/07, sbr. sbr. HRD 95/2009).

Greinargerð þessi inniheldur yfirferð á regluverki ESB á viðkomandi sviði og samanburð við íslenska löggjöf. Hún tiltekur atriði sem talið er rétt að halda til haga fyrir komandi samningaviðræður. Skjalið inniheldur ekki samningsafstöðu Íslands sem mótuð verður á síðari stigum.

Viðauki**Aðlögunartextar Íslands vegna almannatrygginga**

1. Aðlögunartextar við reglugerð Evrópuþingsins og ráðsins (EB) nr. 883/2004 um samhæfingu almannatryggingakerfa, með síðari breytingum:

Viðauki I(I) Fyrirframgreiðsla meðlags

Nýr viðauki. Öll aðstoð og bætur í peningum sem ætlað er að mæta útgjöldum fjölskyldu teljast til fjölskyldugreiðslna skv. reglugerðinni, að undanskildum fyrirframgreiðslum meðlags sem skráð er í viðauka I (I). Hér óskar Ísland eftir að fyrirframgreiðsla Tryggingastofnunar ríkisins á barnsmeðlögum skv. 63. gr. laga um almannatryggingar nr. 100/2007 verði færð í viðauka I (I) og verði því undanskilin ákvæðum reglugerðarinnar um fjölskyldugreiðslur.

Viðauki I(II) Sérstakar greiðslur vegna fæðingar og ættleiðingar

Öll aðstoð og bætur í peningum sem ætlað er að mæta útgjöldum fjölskyldu teljast til fjölskyldugreiðslna skv. reglugerðinni, að undanskildum sérstökum greiðslum vegna fæðingar og ættleiðingar sem skráð er í viðauka I (II). Hér óskar Ísland eftir að ættleiðingarstyrkir skv. lögum nr. 152/2006 verði færðir í viðauka I (II) og verði því undanskildir ákvæðum reglugerðarinnar um fjölskyldugreiðslur. Nýr aðlögunartexti. Ísland er ekki með aðlögunartexta í samsvarandi nógildandi viðauka.

Viðauki II Ákvæði samninga sem gilda áfram og sem eftir atvikum eiga aðeins við um einstaklinga sem falla undir þá

Hér er óskað eftir að skrá 7. grein Norðurlandasamningsins um almannatryggingar, sbr. lög nr. 66/2004. Þar er kveðið á um greiðslu dvalarlands á aukakostnaði við heimferð til búsetulands vegna veikinda. Kemur í stað aðlögunartexta í samsvarandi nógildandi viðauka III (A) en þar er vísað í samsvarandi ákvæði í eldri Norðurlandasamningi frá 1992.

Ekki er hér getið um tvíhliða samninga við Austurríki og Luxemborg en gert er ráð fyrir að þeir falli brott að mestu við gildistöku nýju reglugerðarinnar, vegna rýmri gildissviðs hennar.

Viðauki III Takmörkun aðstoðar til aðstandenda þeirra sem sækja vinnu yfir landamæri.

Nýr viðauki. Valkvætt. Varðar rétt aðstandenda þeirra sem sækja vinnu yfir landamæri til aðstoðar sjúkratrygginga og heilbrigðisþjónustu í starfslandi hins tryggða. Ísland óskar eftir að verða skráð hér og velur því að takmarka rétt aðstandendanna til aðstoðar við dvöl hér á landi við nauðsynlega aðstoð, sbr. 18. gr. og 19. gr. reglugerðarinnar.

Viðauki IV Aukin réttindi lífeyrisþega sem snúa til baka til lögbærs ríkis.

Nýr viðauki. Valkvætt. Varðar rétt lífeyrisþega sem snúa til baka til lögbærs ríkis. Ísland óskar eftir að verða skráð hér og velur því að veita þessum lífeyrisþegum aukin réttindi hvað varðar sjúkratryggingar og heilbrigðisþjónustu.

Viðauki VIII (I) Tilvik þegar hlutfallslegi útreikningurinn skal felldur niður skv. 4. mgr. 52. gr.

Greinargerð þessi inniheldur yfirferð á regluverki ESB á viðkomandi sviði og samanburð við íslenska löggjöf. Hún tiltekur atriði sem talið er rétt að halda til haga fyrir komandi samningaviðræður. Skjalið inniheldur ekki samningsafstöðu Íslands sem mótuð verður á síðari stigum.

Hér er óskað eftir að skrá þau tilvik þegar sótt er um bætur ellilífeyris almannatrygginga, svo og um ellilífeyri hjá Lífeyrissjóði starfsmanna ríkisins en það er ný viðbót við aðlögunartexta Íslands í samsvarandi nágildandi viðauka IV C. Þetta hefur þá þýðingu að ekki þarf að framkvæmda tvöfaldan útreikning bótaréttar eins og lýst er í reglugerðinni (nema þegar búsetu(vinnu)tímabil hér á landi er styttra en 3 ár). Tilgreining á lögbundnu lífeyrissjóðunum er hins vegar flutt í nýjan viðauka, VIII (II).

Viðauki VIII (II) Tilvik þar sem 5. mgr. 52. gr. gildir.

Nýr viðauki. Hér óskar Ísland eftir að tilgreina ellilífeyri frá lögbundna lífeyrissjóðakerfinu.

Viðauki IX (I) Bætur sem um getur í a-lið 2. mgr. 54. gr. í reglugerðinni og fjárhæð bóta er óháð lengd trygginga- eða búsetutímabils sem lokið er.

Hér er óskað eftir að tilgreina barnalífeyri skv. lögum um almannatryggingar nr. 100/2007 og barnalífeyri skv. lögum um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða nr. 129/1997 til að heimila beitingu reglna til að koma í veg fyrir skörun bóta. Telja skal upp bætur þar sem fjárhæð er óháð lengd trygginga- eða búsetutímabils í viðauka IX skv. 3. mgr. 54. gr. reglugerðarinnar. Nýr aðlögunartexti.

Viðauki IX (II) Bætur sem um getur í b-lið 2. mgr. 54. gr. í reglugerðinni, að fjárhæð sem ákvörðuð er á grundvelli inneignartímabils sem á að vera lokið á tímabilinu frá því að áhættan kemur fram og síðari dagsetningar.

Hér er óskað eftir að tilgreina örorkulífeyri, tekjutryggingu og aldurstengda örorkuuppbót skv. lögum um almannatryggingar nr. 100/2007 og örorkulífeyri skv. lögum um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða nr. 129/1997. Heimilað er að beita ákvæðum um skörun nema tvö eða fleiri aðildarríki hafi gert með sér samkomulag um að ekki skuli reikna með einu og sama inneignartímabili oftari en einu sinni. Telja skal upp bætur sem þessar í viðauka IX skv. 3. mgr. 54. gr. reglugerðarinnar. Nýr aðlögunartexti.

Viðauki IX (III) Samningum sem um getur í i. lið b-liðar 2. mgr. 54. gr. í reglugerðinni, er ætlað að koma í veg fyrir að tekið sé tillit til sama inneignartímabils tvisvar eða oftari.

Enginn sérstakur aðlögunartexti fyrir Ísland en Norðurlandasamningsins um almannatryggingar er þegar getið.

Viðauki XI Sérákvæði um beitingu löggjafar aðildarríkjanna.

Hér er óskað eftir nýjum aðlögunartexta fyrir Ísland í 1. tl. sem samsvarar danska aðlögunartextanum í viðaukanum. Í 2. tl. er óskað eftir sama aðlögunartexta áfram og er í samsvarandi nágildandi viðauka VI.

1. (a) Notwithstanding the provisions of Article 6, persons who have not been gainfully employed in one or more EC Member States or EFTA States are entitled to an Icelandic social pension only if they have been, or have previously been, permanent residents of Iceland for at least three years, subject to the age limits prescribed by Icelandic legislation.

Greinargerð þessi inniheldur yfirferð á regluverki ESB á viðkomandi sviði og samanburð við íslenska löggjöf. Hún tiltekur atriði sem talið er rétt að halda til haga fyrir komandi samningaviðræður. Skjalið inniheldur ekki samningsafstöðu Íslands sem mótuð verður á síðari stigum.

- (b) The above mentioned provisions do not apply to Icelandic social pension entitlement for the members of the family of persons who are or have been gainfully employed in Iceland, or for students or the members of their families.
2. Where employment or self-employment in Iceland has terminated and the contingency occurs during employment or self-employment in another State to which this Regulation applies and where the disability pension of both the social security and the supplementary pension schemes (pension funds) in Iceland no longer includes the period between the contingency and the pensionable age (future periods), periods of insurance under the legislation of another State to which this Regulation applies shall be taken into consideration for the requirement of the future periods as if they were periods of insurance in Iceland.

2. Aðlögunartextar við reglugerð Evrópuþingsins og ráðsins (EB9 nr. 987/2009 sem kveður á um framkvæmd reglugerðar (EB) nr. 883/2004 um samhæfingu almannatryggingakerfa:

1. viðauki. Framkvæmdarákvæði fyrir tvíhliða samninga sem haldast í gildi og nýja tvíhliða framkvæmdasamninga.

Hér er óskað eftir að skrá 15. gr. Norðurlandasamningsins um almannatryggingar sbr. lög nr. 66/2004. Þar er kveðið á um gagnkvæmt afsal endurgreiðslna vegna útgjalda við aðstoð vegna veikinda, fæðingar, vinnuslysa, atvinnusjúkdóma, vegna bóta til atvinnulausra sem leita atvinnu utan lögbærs lands og vegna útgjalda við eftirlit stjórnslu- og læknisfræðilegs eðlis. Afsal endurgreiðslu nær ekki til aðstoðar við þann sem fær leyfi til að fara til annars norræns lands og fá þar þá meðferð sem ástand hans krefst. Einnig er hér óskað eftir að skrá samning Íslands og Lúxemborgar frá 30. nóvember 2001 um gagnkvæmt afsal endurgreiðslna vegna útgjalda við aðstoð.

Greinargerð þessi inniheldur yfirferð á regluverki ESB á viðkomandi sviði og samanburð við íslenska löggjöf. Hún tiltekur atriði sem talið er rétt að halda til haga fyrir komandi samningaviðræður. Skjalið inniheldur ekki samningsafstöðu Íslands sem mótuð verður á síðari stigum.